

1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ ВЧЕНЬ. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

DOI: 10.35774/app2025.03.006
УДК 348.4

Іван Добротюк,
ліценціат східного канонічного права
(*licentiatus in iure canonico orientali*), аудитор
митрополичого трибуналу Тернопільсько-
Зборівської митрополії УГКЦ
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1715-6296>

ХРЕЩЕННЯ ЯК КРИТЕРІЙ НАБУТТЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ РОЛІ ПОЗИВАЧА ПРИ КАТОЛИЦЬКИХ ТРИБУНАЛАХ

У даній статті розглядається питання набуття процесуальної ролі позивача при католицьких трибуналах через призму Тайни Хрещення. Отож тут проаналізовано основні законодавчі приписи, які трактують питання доступу до виміру католицького судочинства. У дослідженні з'ясовано механізм визначення право-сильності хрещення осіб, які належать до сумнівних церковних спільнот, а також тих, які належать до сект, що вважають себе християнами. Крім того, тут здійснено порівняльну характеристику законодавства східних католицьких Церков і латинської Церкви щодо аспекту Тайни Хрещення як умови для можливості виступати перед католицьким суддею в якості позивача. Окрема увага звернена на основні елементи, які концептуально вплинули на процес кодифікації законодавства східних католицьких Церков у питанні доступу некатоліків до католицьких трибуналів. В результаті дослідження з'ясовано та висвітлено основний принцип, яким керується сучасне процесуальне католицьке право, а відтак і місце некатоліків у канонічному процесі.

Ключові слова: канонічне право, канонічний процес, процесуальне право католицьких Церков, хрещення, сторона справи, позивач

Dobrotiuk I.

Baptism as a criterion for acquiring the procedural role of a petitioner in catholic courts

This article examines the acquisition of the procedural role of a petitioner in Catholic tribunals through the prism of the Sacrament of Baptism. Therefore, the main legislative provisions that interpret the issue of access to the dimension of Catholic justice are analyzed here. The study clarifies the mechanism for determining the validity of baptism of persons belonging to dubious church communities, as well as those belonging to sects that consider themselves Christians. In addition, a comparative characteristic of the legislation of the Eastern Catholic Churches and the Latin Church regarding the aspect of the Sacrament of Baptism as a condition for the possibility of appearing before a Catholic judge as a petitioner is carried out here. Special attention is paid to the main elements that conceptually influenced the process of codification of the legislation of the Eastern Catholic Churches on the issue of access of non-

© Іван Добротюк, 2025

Catholics to Catholic tribunals. As a result of the study, the main principle that guides modern procedural Catholic law, and therefore the place of non-Catholics in the canonical process, is clarified and highlighted.

*Basically, the prescriptions of Catholic law are designed for and bind only Catholics. Canon law explicitly states that the faithful of Catholic Churches can assert and defend their rights precisely before a competent Catholic tribunal if such a right has been violated or unjustly restricted. Therefore, since it concerns the internal life of the faithful of Catholic Churches, the question arises: can it be affirmed that baptism is the criterion by which canon law determines a person's capacity to acquire the procedural role of a petitioner? After all, modern Catholic canon law in certain cases still regulates relations between Catholics and baptized non-Catholics (e.g., mixed marriages, *communicatio in sacris*, etc.) or between Catholics and unbaptized persons (e.g., dispensation from the impediment of disparity of cult, marital separation, etc.). Thus, if in such individual cases Catholics can deal with non-Catholics, do baptized non-Catholics or unbaptized persons participate in the sphere of Catholic jurisdiction? More precisely, is the absence of baptism an absolute impediment to acquiring the legal capacity to sue in a Catholic court?*

The purpose of the article is to analyze the provisions of modern legislation of the Catholic Churches for the presence of regulations regarding the role of the Sacrament of Baptism in the dimension of ecclesiastical justice, and mainly for the initiation of a canonical process, i.e., whether baptism is the ultimate criterion for a person to acquire the procedural role of a petitioner and appear before a Catholic judge.

The material presented in the article allows us to state that the legislator of the Eastern Catholic Churches and the Latin Church does not use the presence of valid baptism as an absolute criterion and condition for acquiring the procedural role of a petitioner in a Catholic tribunal. It is obvious that a Catholic has a wider range of rights that he can protect in a competent court. However, we have seen that canonical procedural law goes very far beyond the boundaries of confessional affiliation. Thus, the Catholic legislator indeed applies the principle of justice, allowing non-Catholics, baptized and unbaptized, to appeal to a Catholic court when there is a corresponding reason for it.

In this vein, Catholic procedural law does not distinguish between the baptized and the unbaptized, or between a member of one of the Catholic Churches and a baptized non-Catholic. In the context of the canonical process, it is important for the legislator to have a legal relationship with the Catholic Church, because it is precisely legal relations that become a potential support, relying on which a non-Catholic will be able to acquire the procedural role of a petitioner, observing, of course, other necessary conditions that a person must meet in order to have the right and ability to appear in court.

Keywords: canon law, canonical process, procedural law of the Catholic Churches, baptism, party to the case, petitioner.

Постановка проблеми. Католицька Церква, будучи напрочуд чисельною спільнотою вірних, організовує свою судову діяльність через заснування трибуналів різних ступенів і інстанцій, котрі повинні служити для її вірних християн майданчиком для відстоювання та захисту їхніх прав, якими вони законно користуються або можуть користуватися в Церкві. В основному приписи католицького законодавства розраховані й зобов'язують тільки католиків. Канонічне право виразно постановляє, що вірні католицьких Церков можуть відстоювати та захищати свої права саме при компетентному католицькому трибуналі, якщо таке право було порушене або несправедливо обмежене. Тому, оскільки мова йде про внутрішнє життя вірних католицьких Церков, постає питання: чи можна ствердити, що хрещення є критерієм, за яким канонічне право визначає здатність особи набувати процесуальної ролі позивача. Адже сучасне католицьке канонічне право в окремих випадках усе-таки регулює відносини між католиками та хрещеними некатоліками (наприклад, мішані подружжя, *communicatio in sacris* тощо) або між католиками та нехрещеними (наприклад, диспенза від перешкоди різниці культу, подружжя сепарація тощо). Таким чином, якщо в таких окремих випадках католики можуть мати справу з некатоліками, чи мають хрещені некатоліки або неохрещені участь у сфері католицького судочинства? А точніше, чи відсутність хрещення є абсолютною перешкодою для здобуття юридичної здатності позиватися до католицького суду?

Метою статті є аналіз приписів сучасного законодавства католицьких Церков на предмет наявності постанов щодо ролі Тайни Хрещення у вимірі церковного судочинства, а головню для ініціації канонічного процесу, тобто чи хрещення становить остаточний критерій для того, щоб особа могла набути процесуальної ролі позивача і виступати перед католицьким суддею.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тематика ведення судочинства у сфері канонічного права католицьких Церков багаторазово коментувалась католицькими каноністами в різного гатунку монографіях та статтях, серед яких можна виділити найпоширеніші: Помпедда М., Арроба Конде М., Пінто В. П., Йобей Х., Фелічіані Дж., Крістеску Й. Видається неможливим знайти подібні публікації українською мовою; тому в цьому дослідженні використовується література переважно іншомовного походження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні можемо спостерігати досить масштабний розвиток юридичного формулювання правовідносин – чи то на рівні суспільному в конкретній країні, чи то на міжнародному. Зокрема, що стосується судочинства, бачимо, що кожна країна намагається в більшій чи меншій мірі організувати для своїх громадян майданчики з метою відстоювання справедливості. Радія очевидна, адже існують такі людські блага, які можуть бути захищені лише і тільки через застосування такої інституції, як закон, і католицька Церква не є винятком [3, с. 3]. Незважаючи на те що сфера діяльності Церков, які є в єдності з Апостольським Престолом, зводиться здебільшого до суспільної, а не політичної діяльності, Вселенська католицька Церква чи не впродовж усього існування намагається забезпечити вірних-християн відповідним законодавством. На сьогодні католицька Церква, поділена на дві основні гілки, регулює правовідносини між вірними-християнами двома основними законодавчими актами: Кодекс Канонів Східних Церков (ККСЦ) [1] – для східних католицьких Церков, та Кодекс Канонічного Права (ККП) [2] – для латинської Церкви¹.

Як, як зазвичай відбувається у випадку будь-якого іншого основного закону конкретної держави чи спільноти щодо своїх громадян чи учасників, суб'єктами правовідносин ККСЦ є вірні східних католицьких Церков, про що законодавець постановляє вже відразу у першому ж каноні: «Канони цього Кодексу стосуються всіх східних католицьких Церков і тільки їх, хіба що виразно постановляється інше щодо відносин з латинською Церквою» [1, с. 43, кан. 1]². Отож, окреслюючи права та обов'язки вірних-християн, католицький законодавець виразно санкціонує наступне: «Вірні можуть законно відстоювати і боронити права, що їх вони мають у Церкві, на компетентному церковному суді згідно з нормами права» [1, с. 49, кан. 24 §1; 2, с. 35, кан. 221 §1]. Слід пригадати, що в богословському вимірі «вірними» називають тих, «хто через хрещення втілені в Христа, утворюють Божий народ» [1, с. 45, кан. 7 §1; 2, с. 33, кан. 204 §1]. Однак у юридичному вимірі, коли у ККСЦ законодавець вживає термін *christifidelibus*, це позначає всі три категорії вірних, а саме мирян, духовенство та богопосвячених осіб, тобто чернецтво [1, с. 243, кан. 399]³. Таким чином, канон 24 §1 ККСЦ та 221 §1 ККП являються фундаментальною, хоч і загальною, відповіддю законодавця на потребу вірних у належному захисті їхніх прав [4, с. 116], і саме тому, розпочинаючи трактувати систему управління судовою гілкою влади у Церкві, тобто судочинство в загальному (*de iudiciis in genere*), законодавець постановляє, що предметом судочинства, окрім ствердження правових фактів, є також відстоювання або захист прав [1, с. 543, кан. 1055 §1, 1-е; 2, с. 243, кан. 1400 §1, 1-е]. З іншого боку, католицький законодавець розуміє потребу в проголошенні відповідного механізму захисту прав, тобто в упорядкуванні судового канонічного процесу, адже просто проголосити якесь право теоретично недостатньо – його ще потрібно належним чином захистити [5, с. 397–398].

Таке юридичне становище речей дає можливість дійти проміжного висновку, що загальне право східних католицьких Церков та латинської Церкви тісно пов'язує можливість позиватися до католицького суду з наявністю уділеної Тайни Хрещення. Такий принцип видається досить зрозумілим, адже стати членом однієї з католицьких Церков, законно приписатися до неї і набути певних прав особа може через хрещення [1, с. 53–55, канн. 29–30; 2, с. 16, канн. 111 §1–2], а отже набуває і права позиватися до відповідного католицького суду. Проте тут слід зробити два технічні уточнення, де друге впливає з першого. По-перше, йдеться не лише про тих, хто охрестився і відразу був зарахований до числа вірних католиків за конфесійною приналежністю. ККСЦ та ККП передбачають також можливість і для охрещених некатоліків здійснити повне з'єднання з католицькою Церквою і стати її членом [1, с. 55, кан. 35]⁴. Відтак один раз отримавши правосильне хрещення від некатоліцького служителя, особа може приєднатися до католицької Церкви без повторного хрещення [1, с. 333, кан. 587; 2, с. 143–144, кан. 788], тобто таку особу не потрібно «перехрещувати», як це практикують у деяких східних некатоліцьких Церквах. По-друге, коли говоримо

¹ ККСЦ недовзі після свого проголошення був перекладений українською мовою, тоді як ККП – ні. Тому в цій статті латинський кодекс буде цитуватися мовою оригіналу, тобто латинською.

² Ідентичний припис зустрічаємо також у ККП, кан. 1: «*Canones huius Codicis unam Ecclesiam latinam respiciunt*».

³ Цей канон східного кодексу не має свого паралельного відповідника у латинському кодексі, оскільки в останньому поділ вірних на загальні категорії дещо відрізняється. Якщо у ККСЦ вірні діляться на три загальні гілки, тобто мирян, духовенство та богопосвячених осіб, то у ККП є тільки дві категорії вірних: миряни та духовенство. Латинський кодекс не знає такого стану, як *status religiosi*. Отож коли особа в монашестві ще не прийняла Тайни Священства, її слід зараховувати до категорії мирян, а після отримання рукоположення – до духовенства.

⁴ Цей східний канон не має свого відповідника в латинському кодексі, оскільки він трактує збереження традиції та обряду серед різноманіття східних Церков *sui iuris*, що є чужим для розуміння латинського права. ККСЦ, кан. 35: «Охрещені некатоліки, згодні на повне з'єднання з католицькою Церквою, повинні повсюдно зберігати власний обряд, шанувати його і в міру сил його дотримуватись, тому вони повинні бути приписані до Церкви свого права того самого обряду із збереженням права звертатися до Апостольського Престолу в окремих випадках осіб, спільнот і країн».

про правосильне хрещення, то маються на увазі особи, охрещені як у східних некатолицьких Церквах – тобто, так звані «православні», – так і в Церквах та церковних спільнотах Заходу, тобто в протестантських рухах, де уділяють правосильне хрещення. Отож правосильним є те хрещення, яке уділене особі в ім'я Пресвятої Трійці, тобто «в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа» [6, с. 40]. До прикладу, свідки єгови також звершують хрещення «в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа», але проблема полягає в тому, що їхнє вчення про Ісуса як другу Особу Божу та Святого Духа як третю Особу Божу має єретичні елементи [7]. Для свідків єгови Ісус Христос не є Богом, як це вчить традиційна біблійна концепція, тому, згідно з формою, їхнє хрещення має зовнішню християнську властивість, але є повністю хибним у своїй суті. Тому коли така особа хоче об'єднатися з католицькою Церквою, її хрещення в сектантській спільноті слід вважати недійсним і охрестити. Хіба що ця особа раніше отримала правосильне хрещення чи то в католицькій Церкві, чи в іншій Церкві або церковній спільноті.

Отож, викладений вище матеріал дозволяє нам стверджувати, що хрещення не завжди є синонімом терміна «католик», тобто не кожен охрещений є католиком за конфесійною приналежністю, а тому не можна ототожнювати ці два поняття. Тут ми побачили, що ККСЦ та ККП декларують наявність фундаментальних прав лише для вірних християн, які є членами східних католицьких Церков та латинської Церкви. Відтак католики східної та західної традиції можуть, хоч і не зобов'язані, захищати ці свої права при компетентному церковному трибуналі. Поки що такий стан речей виключає будь-яку можливість звернення хрещених некатоликів до католицького суду з проханням про захист якогось фундаментального права, адже логічно, що католицьке законодавство діє лише на католиків і не може, до прикладу, зобов'язувати вірних православних Церков. Тим не менше, попередньо ми вже згадували, що церковний суд є не лише майданчиком для захисту та відстоювання своїх прав, але також і форумом для встановлення якогось юридичного факту. Власне цей другий аспект потрібно дослідити більш детально через призму теми даного дослідження.

Процесуальне право католицьких Церков умовно поділене на дві частини: статичну та динамічну. Наразі нас цікавить саме статична частина, де законодавець виділяє цілий розділ на врегулювання питання здатності виступати у суді позивача та відповідача⁵. Як східний, так і західний кодекси в першому каноні розділу *De actore e de parte conventa* постановляють, що «Кожний, як хрещений, так і неоохрещений, може виступати перед судом; а відповідач згідно з приписами закону повинен відповідати» [1, с. 577, кан. 1134; 2, с. 256, кан. 1476]. Це дещо виходить за рамки звичного розуміння порядку речей, оскільки в сфері церковного права ще можна було б зрозуміти, коли б мова йшла про хрещених некатоликів, а тут мова йде про нехрещених (*sive baptizatus sive non baptizatus*), і взагалі нічого не згадується про католицьку приналежність у конфесійному плані. Незважаючи на те, що цей припис здається створює певне внутрішнє протиріччя в католицькому законодавстві, у будь-якому випадку необхідно зробити вимушені уточнення, адже неправильне трактування концепції *personam standi in iudicio* у контексті Тайни Хрещення, тобто якщо особі бракуватиме юридичної здатності виступати у суді, тоді остаточний вирок буде позначений вадою недійсності [1, с. 643, кан. 1303 §1, 5°].

Насправді цей припис сучасного католицького законодавства про хрещення є новим, оскільки його відповідника не знаходимо в попередньому законодавстві. Новизна спрямована якраз на те, що тепер хрещення, а головне приналежність до католицької спільноти конфесійно, не є абсолютним критерієм набуття процесуальної ролі позивача. Попереднє законодавство східних католицьких Церков, яке діяло від 1950 до 1991 року, та латинської Церкви, яке діяло з 1917 до 1983 року, приписувало, що тільки католики могли позиватися до католицького суду і просити про відновлення справедливості [8, с. 40, кан. 161; 9, с. 144; 19, с. 474, кан. 1646]. Проте навіть якщо католицький законодавець раніше виразно нічого не згадував про некатоликів, цей порядок речей не був остаточний, адже за певних обставин некаатолики також могли звертатися до католицького суду. Однак слід зазначити, що така процедура не була зовсім швидкою у виконанні. По-перше, у сфері подружнього права постановлялося, що оскаржувати подружжя у недійсності могли самі подружки [8, с. 102, кан. 478 §1, 1°; 19, с. 547, кан. 1971 §1, 1°]. Попередні приписи канонічного права передбачали надання диспенз від перешкоди різниці культу, а це дає можливість стверджувати, що під категорію подругів (*coniuges*) потрапляли як охрещені некаатолики, так і неоохрещені⁶. По-друге, навіть

⁵ Структура змісту ККСЦ: Титул XXIV: Судочинство взагалі → Глава VII: Позивач і відповідач; структура змісту ККП: Liber VII: De processibus → Pars I: De iudiciis in genere → Titulus IV: De partibus in causa → Caput I: De actore e de parte conventa.

⁶ Не можна ствердити, що попереднє законодавство латинської Церкви та східних католицьких Церков виразно визнавало інституцію мішаних подруг у такій мірі, як про це чітко говорить сучасне законодавство, присвячуючи цій темі окремі виділені артикули та розділи (див. ККСЦ, канн. 813–816: «Art. IV De matrimoniis mixtis»; ККП, канн. 1124–1129: «Caput VI. De matrimoniis mixtis»), чим явно відрізняло заборону мішаного подружжя (дозволеність) від перешкоди різниці культу (правосильність). Хоча СА та ККП 1917 року й вживають термін

якщо некатолік хотів оскаржити дійсність свого подружжя з католиком при католицькому трибуналі, статусу «подруга» було недостатньо. Юридично довівши своє право оскаржувати Тайну Подружжя в правосильності, подруг некатолік повинен був отримати ще додатковий на це дозвіл від *Sacra Congregatione Sancti Officii* (SCSO) [8, с. 102, кан. 478 §3]⁷.

Джерелом походження цього східного законодавчого припису став випадок, який відбувся у 1928 р., коли перед SCSO постав *dubium*, чи у подружніх справах можуть виступати в ролі позивача некатоліки (*acatholicus*), незалежно від того, охрещені вони чи ні [10, номер 814, колона 930]. Відповідь на сумнів була негативною. Однак в кінці було додано, що тільки з особливих причин некатолік може набути процесуальної ролі позивача при католицькому трибуналі. У подальшому такий розвиток юридичної думки знайшов своє відображення в документах Другого Ватиканського Собору, який у декреті про єдність християн називає хрещених некатоліків братами, хоч і сепарованими. [11, параграф 3]. Опісля, перед папською комісією з питань тлумачення декретів Другого Ватиканського Собору поставили запитання, чи з огляду на попередньо проголошені документи залишається потреба в тому, щоб брати дозвіл від SCSO для некатоліків, щоб вони могли позиватися до суду, тобто набувати процесуальної ролі позивача у подружніх справах. 8 січня 1973 року була подана наступна відповідь: «negative, seu amplius non vigere» [12]. Отож для некатоліків, *sive baptizati sive non baptizati*, процедура доступу до католицьких трибуналів була значно спрощена; відтак, щоб набути процесуальної ролі позивача, вистачало лише надати свідоцтво чи документ у будь-якій іншій формі, який би свідчив про укладення Тайни Подружжя, яке ця особа хоче оскаржувати в дійсності.

На сьогодні чинні ККСЦ та ККП не звужують процесуальні можливості некатоліків лише до подружніх процесів, оскільки постановляють загалом: «*potest in iudicio agere*» [1, с. 577, кан. 1134; 2, с. 256, кан. 1476]. Відтак залишається з'ясувати, чи справді намір законодавця (*mens legislatoris*) тут такий, щоб вийти за рамки лише подружнього процесу. Насправді серед канонів ККСЦ та ККП ми не знаходили інших паралельних місць, які б могли пролити світло на це питання. Католицький законодавець постановляє, що «Закони слід розуміти за прямим значенням слів, яке розглядається у тексті і контексті» [1, с. 727, кан. 1499; 2, с.3, кан. 17]. Чіткої заборони позиватися некатолікам до церковного суду, наприклад за певних обставин, у східному та західному кодексах ми також не знаходимо, отже такий варіант є цілком реальний. Але тоді постає питання щодо обсягу повноважень некатоліка. Іншими словами, чи некатолік здатен ставити перед католицьким суддею такі ж самі вимоги, як і католик? Відповідь буде і «так», і «ні». «Ні» – це тому, що некатолік, а тим паче якщо мова йде про неоохрещену особу, не володіє тією ж самою сумою прав, що й католик, у світлі чинного католицького законодавства. Коли говоримо про «так», то тут є певна міра. Професор Даніель В. коментує це місце таким чином: оскільки факт наявності правосильного хрещення не є тепер абсолютною умовою, щоб могли позиватися до католицького суду, тоді таким абсолютним критерієм стає існування юридичних зв'язків між некатоліком та конкретно католицькою структурою, яка зобов'язалася тим чи іншим чином перед тією особою [13, с. 2116]. У іншому випадку некатолік може позиватися до католицького суду тоді, коли якась церковна влада чи церковна інституція пошкодила його добре ім'я, тобто репутацію [13, с. 2116].

Отож бачимо, що законодавець католицьких Церков чітко й виразно дозволяє некатолікам, хрещеним чи ні, позиватися до католицького трибуналу. Як слушно зауважує Помпедда М., вираз *quilibet potest in iudicio agere* сформульований настільки різко, що не залишається жодного сумніву щодо скасування всіх обмежень попереднього законодавства, пов'язаних із Тайнством Хрещення в контексті процесуального права [14, с. 55]. Однак коли хрещення не є обов'язковим критерієм, які тоді мають бути інші концептуальні характеристики, за якими можна було б визначити, чи некатолік здатен виступати в католицькому суді? Насправді тут думки каноністів дещо розходяться, але не щодо суті, а радше щодо поділу і термінології. Таким чином професор Арроба Конде М. виділяє дві основні складові процесуальної здатності: юридична здатність (*capacitas iuridica*), яка в загальному передбачає можливість користування якимось правом, захищаючи його, та процесуальна здатність (*capacitas standi in iudicio*), яка дозволяє особисто користуватися

«mixtis nuptiis» (CA, кан. 61; ККП/1917, кан. 1071) та говорять про подружжя між двома охрещеними, де одна сторона є католиком, а інша – записана до єретичної секти чи є схизматиком (див. CA, кан. 50; ККП/1917, кан. 1060), чітке юридичне виокремлення мішаних подруж від перешкоди різниці культу становить новинку для сучасного католицького законодавства як східного, так і західного. Більш детально про це див. Sabbarese L., Lorusso L. Sposarsi in Chiesa. Il diritto matrimoniale in Oriente e in Occidente. Bologna. 2018. С.85-100; Prader J. Il matrimonio in oriente e in occidente. Rome. 20032. С.152-153; Prader J. De iure quo regitur matrimonium baptizatorum acatholicorum: ius conditum et ius condendum. Periodica. 1978. № 67. С.127–143.

⁷ Цей канон попереднього східного законодавства не мав відповідника в попередньому латинському законодавстві. Це зумовлене хронологічною властивістю. Сумнів, поставлений перед SCSO, виник у 1928 році саме через lacuna в ККП 1917 року. Тому попереднє східне законодавство про канонічні процеси, проголошене 1950 року, уже врахувало цю канонічну практику і містило відповідний припис, тобто CA, кан.478 §3.

правами саме у процесуальному вимірі [15, с. 177]. Пінто П. В. у свою чергу виділяє аж чотири критерії, за якими можна визначити, чи особа виявляється здатною виступати у суді, а саме: (1) особа повинна бути здатною до виконання звичайних людських актів; (2) особа повинна мати юридичну здатність (*capacitas iuridica*), тобто бути суб'єктом юридичних прав та обов'язків; (3) особа повинна бути здатною виконувати певні юридичні акти; (4) особа повинна володіти здатністю виступати у суді (*capacitas standi iudicio*) особисто або через уповноважену особу [16, с. 192]. Йобей Х., натомість, виділяє три рівні юридичної позиції: юридична здатність виступати у суді (*capacitas in iudicio agere*), здатність бути суб'єктом процесу (*capacitas in iudicio stare*) та *capacitas postulandi* [17, с. 186–187]. Річчіарді Дж. використовує наступну термінологію: юридична здатність, здатність бути стороною справи (*capacità di essere parte*), а відтак стверджує, що умовами для набуття процесуальної ролі є процесуальна здатність, процесуальна легітимація та процесуальна постуляція [18, с. 154–155, виноски 1, 2]⁸.

Висновки. Поданий вище матеріал дозволяє ствердити, що законодавець східних католицьких церков та латинської Церкви не використовує наявність правосильного хрещення як абсолютний критерій та умову для набуття процесуальної ролі позивача при католицькому трибуналі. Очевидно, що католик має ширший спектр прав, які може захищати в компетентному суді. Проте ми побачили, що канонічне процесуальне право виходить дуже далеко за межі конфесійної приналежності. Таким чином католицький законодавець і справді застосовує принцип справедливості, дозволяючи некатолікам, хрещеним та нехрещеним, звертатися до католицького суду, коли на це існує відповідна підстава. Тому критерій для набуття процесуальної ролі позивача при католицькому трибуналі є подвійним: по-перше, некатолік повинен мати беззаперечний доказ правовідносин із католицькою особою, чи то фізичною, чи то юридичною; по-друге, особа, яка евентуально виступатиме у ролі відповідача, повинна мати здатність виступати в католицькому суді.

У такому ключі католицьке процесуальне право не розрізняє між хрещеним та нехрещеним або між членом однієї з католицьких Церков та хрещеним некатоліком, акцент, натомість, ставиться на наявність правовідносин та суб'єктності особи. Іншими словами, у контексті канонічного процесу для законодавця важливо мати юридичний стосунок із католицькою Церквою, адже саме правові відносини стають потенційною опорою, спираючись на яку некатолік зможе набутися процесуальної ролі позивача, дотримуючись, звісно, інших необхідних умов, яким має відповідати особа, щоб мати право і здатність виступати в суді.

Список використаних джерел

1. Іван Павло II. Кодекс Канонів Східних Церков (латино-українське видання). Рим. 1993.
2. Ioannes Paullus II. Codex Iuris Canonici. *Acta Apostolicae Sedis*. 1983. № 75 pars II. С. 1–317.
3. Finis J. Natural Law and Natural Rights. New York. 1980.
4. Feliciani G., Cristescu I. Rights and Obligations of the Christian Faithful (cc.7-26). *A Guide to the Eastern Code. A Commentary on the Code of Canons of the Eastern Churches*. Rome. 2020. С. 101–120.
5. Mirabelli C. La protezione giuridica dei diritti fondamentali. *I Diritti Fondamentali del Cristiano nella Chiesa e nella Società. Atti del IV Congresso Internazionale di Diritto Canonico. Fribourg (Suisse) 6-11.X.1980*. Fribourg. 1981. С. 397–418.
6. Чин Хрещення. *Требник. Видання верховного архієпископа Української Греко-Католицької Церкви*. Львів. 2001. С. 33–40.
7. Should I Dedicate My Life to God and Be Baptized?. URL: <https://www.jw.org/en/library/books/bible-study/what-is-baptism/> (дата звернення: 28.11.2024).
8. Pius XII. Littera apostolica motu proprio data *Sollicitudinem nostram* (6 ianuarii 1950). *Acta Apostolicae Sedis*. 1950. № 42. С. 5–120.
9. Blat A. Commentarium textus Codicis Iuris Canonici. De processibus. Romae. 1927.
10. Ochoa X. Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae. Tomus primus. Leges annis 1917–1941 ediate. Romae 1966.
11. Concilium Vaticanum II. Decretum de oecumenismo Unitatis reintegratio. *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*. Bologna. 2002. С. 908–920.
12. Pontificia Commissio Decretis Concilii Vaticani II Interpretandis. Responsum ad propositum dubium (de iure accusandi matrimonium). *Acta Apostolicae Sedis*. 1973. № 65. С. 59.
13. Daniel W. The contentious trial. *A Practical Commentary to the Code of Canons of the Eastern Churches. Volume II*. Montréal. 2019. С. 2169–2374.

⁸ Див. cc.154-155 та виноски 1, 2. Монсеньйор Річчіарді у своїй статті слідує та посилається на термінологію, яку вживав у свій час кардинал Франческо Роберті: Roberti F., De processibus. Tomus primus. De actione. De praesuppositis processus et sententiae. De merito. Romae. 1941. 2-ге вид. С. 501–547 та С. 588–592.

14. Pompedda M.F., Studi di diritto processuale. Milano. 1995.
15. Arroba Conde M., Diritto processuale canonico. Roma. 2001.
16. Pinto P.V., I processi nel Codice di Diritto Canonico. Commento sistematico al Lib.VII. Città del Vaticano. 1993.
17. Llobell J., Lo «ius postulandi» e i patroni. *Il processo matrimoniale canonico*, Città del Vaticano. 1988. C. 185–202.
18. Ricciardi G., La costituzione del curatore processuale. *Il processo matrimoniale canonico*. Città del Vaticano. 1988. C. 153–184.
19. Benedictus XV. Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus. Civitate Vaticani. 1918.

References

1. Ivan Pavlo II (1993). *Kodeks Kanoniv Schidnych Tserkov (latyno-ukrainske vydania) [John Paul II. The Code of the Canons of the Eastern Churches (latin-ukrainian edition)]*. Rome [in Ukrainian].
2. Ioannes Paulus II (1983). Codex Iuris Canonici. *Acta Apostolicae Sedis*. pars II. [John Paul II. Code of the Canon Law. *Acts of the Apostolic See*. Second part]. Vatican City [in Latin].
3. Finis, J. (1980). *Natural Law and Natural Rights [Natural Law and Natural Rights]*. New York [in English].
4. Feliciani, G., Cristescu I. (2020). *Rights and Obligations of the Christian Faithful (cc.7-26). A Guide to the Eastern Code. A Commentary on the Code of Canons of the Eastern Churches [Rights and Obligations of the Christian Faithful (canons 7-26). A Guide to the Eastern Code. A Commentary on the Code of Canons of the Eastern Churches]*. Rome. [in English].
5. Mirabelli, C. (1981). *La protezione giuridica dei diritti fondamentali. I Diritti Fondamentali del Cristiano nella Chiesa e nella Società. Atti del IV Congresso Internazionale di Diritto Canonico. Fribourg (Suisse) 6-11.X.1980 [The legal protection of fundamental rights. Fundamental Rights of Christians in the Church and in Society. Proceedings of the Fourth International Congress of Canon Law. Fribourg, Switzerland, 6–11 October 1980]*. Fribourg [in Italian].
6. Chyn Khreschenia (2001). *Trebnyk. Vydania verkhovnoho arkhiepyskopa Ukrainskoi Khreko-Katolytskoi Tserkvy [Baptism ceremony. Trebnyk. Publication of the Major Archbishop of the Ukrainian Greek Catholic Church]*. Lviv [in Ukrainian].
7. *Should I Dedicate My Life to God and Be Baptized? [Should I Dedicate My Life to God and Be Baptized?]*. Retrieved from <https://www.jw.org/en/library/books/bible-study/what-is-baptism/> [in English].
8. Pius XII (1950). Littera apostolica motu proprio data *Sollicitudinem nostram* (6 iuanuarii 1950). *Acta Apostolicae Sedis* [Pius XII. Apostolic letter edited in form of motu proprio *Our concern* (6 January 1950). *Acts of the Apostolic See*]. Vatican City [in Latin].
9. Blat, A. (1927). *Commentarium textus Codicis Iuris Canonici. De processibus [The Commentary of the Code of Canon Law. The processes]*. Rome [in Latin].
10. Ochoa, X. (1966). *Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae. Tomus primus. Leges annis 1917-1941 ediate [The Church's laws after the Code of the Canon Law. First volume. The laws of years 1917-1941]*. Rome [in Latin].
11. *Concilium Vaticanum II. Decretum de oecumenismo Unitatis reintegratio. Conciliorum Oecumenicorum Decreta [The decree on ecumenism Restoration of unity. The decrees of the Universal Councils]*. Bologna [in Latin].
12. Pontificia Commissio Decretis Concilii Vaticani II Interpretandis (1973). Responsum ad propositum dubium (de iure accusandi matrimonium). *Acta Apostolicae Sedis* [Pontifical Commission for the Interpretation of the Decrees of the Second Vatican Council. The answer to the proposed doubt (on the right to accuse marriage). *Acts of the Apostolic See*]. Vatican City [in Latin].
13. Daniel, W. (2019). *The contentious trial. A Practical Commentary to the Code of Canons of the Eastern Churches [The contentious trial. A Practical Commentary to the Code of Canons of the Eastern Churches]*. Montréal [in English].
14. Pompedda, M. F. (1995). *Studi di diritto processuale [Procedural law studies]*. Milan [in Italian].
15. Arroba Conde, M. (2001). *Diritto processuale canonico [Canon procedural law]*. Rome [in Italian].
16. Pinto, P. V. (1993). *I processi nel Codice di Diritto Canonico. Commento sistematico al Lib.VII [Processes in the Code of Canon Law. A Systematic Commentary on Book VII]*. Città del Vaticano [in Italian].

17. Llobell, J. (1988). Lo «ius postulandi» e i patroni. Il processo matrimoniale canonico [The «ius postulandi» and the patrons. The canonical marriage process]. *Città del Vaticano*, 185-202 [in Italian].
18. Ricciardi G. (1988). La costituzione del curatore processuale. Il processo matrimoniale canonico [The appointment of the procedural curator. The canonical marriage process]. *Città del Vaticano*, 153-184 [in Italian].
19. Benedictus XV. *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* [Code of Canon Law promulgated by Pope Benedict XV by order of Pope Pius X]. Vatican City [in Latin].

Стаття надійшла 25.08.2025

Стаття прийнята до друку 25.09.2025